

KORXONA BYUDJETINI TUZISH VA NAZORAT QILISH ASOSLARI

Mamadaliyev Muxammadiyorbek Dilshodbek o'g'li

Andijon Mashinasozlik instituti Iqtisodiyot fakulteti

Buxgalteriya hisobi va audit 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: Korxona byudjetini tuzish va nazorat qilish asoslari, har qanday tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyati uchun muhim jarayonlardan biridir. Byudjet, moliyaviy reja sifatida, korxonaning kelajakdagi daromadlari va xarajatlarni belgilaydi. Bu jarayon, moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash, strategik maqsadlarni belgilash va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi. Ushbu maqolada, korxona byudjetini tuzish va nazorat qilish jarayonlari, ularning ahamiyati va bajarilishi uchun zarur bo'lgan asosiy tamoyillar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: korxonalar, byudjet, nazorat, mahsulot, moliyaviy barqarorlik, resurslar, asosiy tamoyillar, strategik maqsadlar

Byudjetni tuzish jarayoni, avvalo, korxonaning strategik maqsadlarini aniqlashdan boshlanadi. Har bir korxona o'zining maqsadlari va vazifalarini belgilashi zarur. Bu maqsadlar, korxonaning rivojlanish yo'nalishini belgilaydi va byudjetni tuzishda asos bo'lib xizmat qiladi. Masalan, yangi bozor segmentlariga kirish, mahsulot assortimentini kengaytirish yoki xizmat ko'rsatish sifatini oshirish kabi maqsadlar, byudjetni tuzishda e'tiborga olinishi kerak. Strategik maqsadlarni aniqlash, resurslarni to'g'ri taqsimlash va xarajatlarni samarali boshqarish imkonini beradi. Byudjetni tuzish jarayonida moliyaviy ma'lumotlarni tahlil qilish ham muhim ahamiyatga ega. Korxona o'z tarixiy moliyaviy ko'rsatkichlarini tahlil qilib, kelajakdagi daromad va xarajatlarni prognozlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu jarayonda, oldingi davrlar uchun olingan ma'lumotlar, xarajatlar strukturasini va daromad manbalarini aniqlashda yordam beradi. Moliyaviy tahlil, shuningdek, korxonaning ichki va tashqi sharoitlarini baholashga imkon beradi. Buning natijasida, korxonalar o'z byudjetlarini yanada aniq va asosli ravishda tuzishlari mumkin. Resurslarni taqsimlash va xarajatlarni belgilash jarayoni ham byudjetni tuzishda muhimdir. Korxona o'z moliyaviy resurslarini to'g'ri taqsimlashi va har bir bo'lim uchun xarajatlar limitlarini belgilashi kerak. Bu, resurslarning samarali foydalanilishini ta'minlaydi va byudjetning bajarilishini nazorat qilish imkonini beradi. Xarajatlarni belgilash jarayonida, har bir bo'limning ehtiyojlari va maqsadlari inobatga olinishi lozim. Xarajatlarni nazorat qilish, korxonaga ortiqcha xarajatlarni oldini olish va moliyaviy nazoratni kuchaytirishga yordam beradi. Byudjetni tuzish jarayonida prognozlash muhim rol o'ynaydi. Prognozlash, kelajakdagi daromad va xarajatlarni oldindan aniqlashga yordam beradi. Korxonalar, bozor sharoitlari, iqtisodiy

tendensiyalar va raqobatchilar faoliyatini inobatga olgan holda, o'z prognozlarini tuzishlari zarur. Bu, korxonaga kelajakdagi moliyaviy holatini rejalashtirish va strategik qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Prognozlash jarayoni, shuningdek, korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.[1]

Byudjetni nazorat qilish jarayoni ham muhim ahamiyatga ega. Byudjet nazorati, belgilangan byudjet ko'rsatkichlarini amalga oshirish va ularning bajarilishini kuzatish jarayonidir. Korxona, belgilangan byudjet ko'rsatkichlariga erishish uchun doimiy ravishda monitoring olib borishi lozim. Nazorat jarayonida, xarajatlar va daromadlar o'rtasidagi farqni tahlil qilish, muammolarni erta aniqlash va ularni bartaraf etishga yordam beradi. Byudjet nazorati, shuningdek, korxonaning moliyaviy holatini yaxshilash va resurslarni samarali boshqarish imkoniyatini oshiradi. Byudjetni tuzish va nazorat qilish jarayonida xodimlarning ishtiroki ham muhimdir. Xodimlar, byudjetni tuzish jarayonida o'z fikr va takliflarini bildirishlari kerak. Bu, byudjetning yanada aniq va asosli bo'lishiga yordam beradi. Shuningdek, xodimlarning byudjetni amalga oshirish jarayonidagi ishtiroki, ularning mas'uliyatini oshiradi va korxonaning umumiy samaradorligini yaxshilaydi. Xodimlar, o'z bo'limlarida byudjet ko'rsatkichlariga erishish uchun zarur harakatlarni amalga oshirishlari lozim.[2]

Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash ham byudjetni tuzish va nazorat qilish jarayonida muhimdir. Korxonalar, byudjetni tuzish va nazorat qilish jarayonlarini avtomatlashtirish orqali, vaqtni tejash va xatoliklarni kamaytirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Zamonaviy dasturiy ta'minotlar yordamida, korxonalar o'z moliyaviy ma'lumotlarini real vaqt rejimida kuzatishlari, tahlil qilishlari va hisobotlar tayyorlashlari mumkin. Bunday texnologiyalar, korxonaning moliyaviy jarayonlarini soddalashtirish va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ichki nazorat tizimini joriy etish ham byudjetni tuzish va nazorat qilish jarayonida muhimdir. Ichki nazorat, moliyaviy jarayonlarning to'g'ri amalga oshirilishini ta'minlash va har qanday muammolarni erta aniqlash imkonini beradi. Korxonalar, ichki nazorat tizimini kuchaytirish orqali, moliyaviy resurslarni samarali boshqarish va xarajatlarni nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Ichki nazorat tizimining samaradorligini oshirish uchun, korxonalar o'z ichki jarayonlarini doimiy ravishda tahlil qilib, takomillashtirishga intilishlari zarur. Tashqi moliyaviy manbalarni jalb qilish ham byudjetni tuzish va nazorat qilish jarayonida muhimdir. Korxonalar, o'z faoliyatlarini rivojlantirish uchun tashqi moliyaviy manbalardan foydalanishlari mumkin. Bu, korxonaning moliyaviy holatini yaxshilash va yangi imkoniyatlarni aniqlashga yordam beradi. Tashqi moliyaviy manbalarni jalb qilishda, korxonalar o'z moliyaviy holatini va imkoniyatlarini ochiq ko'rsatishlari zarur. Buning natijasida, investorlar va kredit tashkilotlari bilan samarali hamkorlik o'rnatish imkoniyati oshadi. Korxona byudjetini tuzish va nazorat qilish jarayoni, har qanday tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyati uchun muhim ahamiyatga ega. Byudjetni tuzish jarayoni strategik maqsadlarni

aniqlash, moliyaviy ma'lumotlarni tahlil qilish, resurslarni taqsimlash va xarajatlarni belgilashdan iborat. Byudjet nazorati esa, belgilangan ko'rsatkichlarga erishish va moliyaviy holatni yaxshilash uchun zarur. Korxonalar, ushbu jarayonlarni samarali amalga oshirish orqali, o'z faoliyatlarini muvaffaqiyatli tashkil etishlari va raqobatbardoshligini oshirishlari mumkin.[3]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, korxona byudjetini tuzish va nazorat qilish jarayoni, har qanday tashkilotning muvaffaqiyatli faoliyati uchun muhim asosiy jarayonlardan biridir. Ushbu jarayonlar, korxonaning moliyaviy holatini yaxshilash, resurslarni samarali boshqarish va strategik maqsadlarga erishishda muhim rol o'ynaydi. Korxonalar, o'z byudjetlarini samarali tuzish va nazorat qilish orqali, barqaror rivojlanish va muvaffaqiyatli kelajakni ta'minlash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov, S. (2021). "Moliyaviy boshqaruv va byudjetlashtirish". Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va sanoat vazirligi.
2. Xolmatov, A. (2022). "Korxona byudjetini tuzish va nazorat qilish". Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
3. Karimov, M. (2023). "Byudjet nazorati: nazariy asoslar va amaliyot". Samarqand: Samarqand davlat universiteti.
4. Tashkentov, R. (2020). "Moliyaviy rejalashtirish va byudjetlashtirish tizimlari". Buxoro: Buxoro davlat universiteti.
5. Qodirov, D. (2021). "Korxona moliyasini boshqarish: nazariy va amaliy jihatlar". Farg'ona: Farg'ona davlat universiteti.
6. Murodov, A. (2022). "Byudjet tizimi: asoslar va amaliyot". Namangan: Namangan davlat universiteti.
7. Rasulov, E. (2023). "Korxona byudjetini rejalashtirish va nazorat qilish usullari". Toshkent: O'zbekiston davlat iqtisodiyot universiteti.